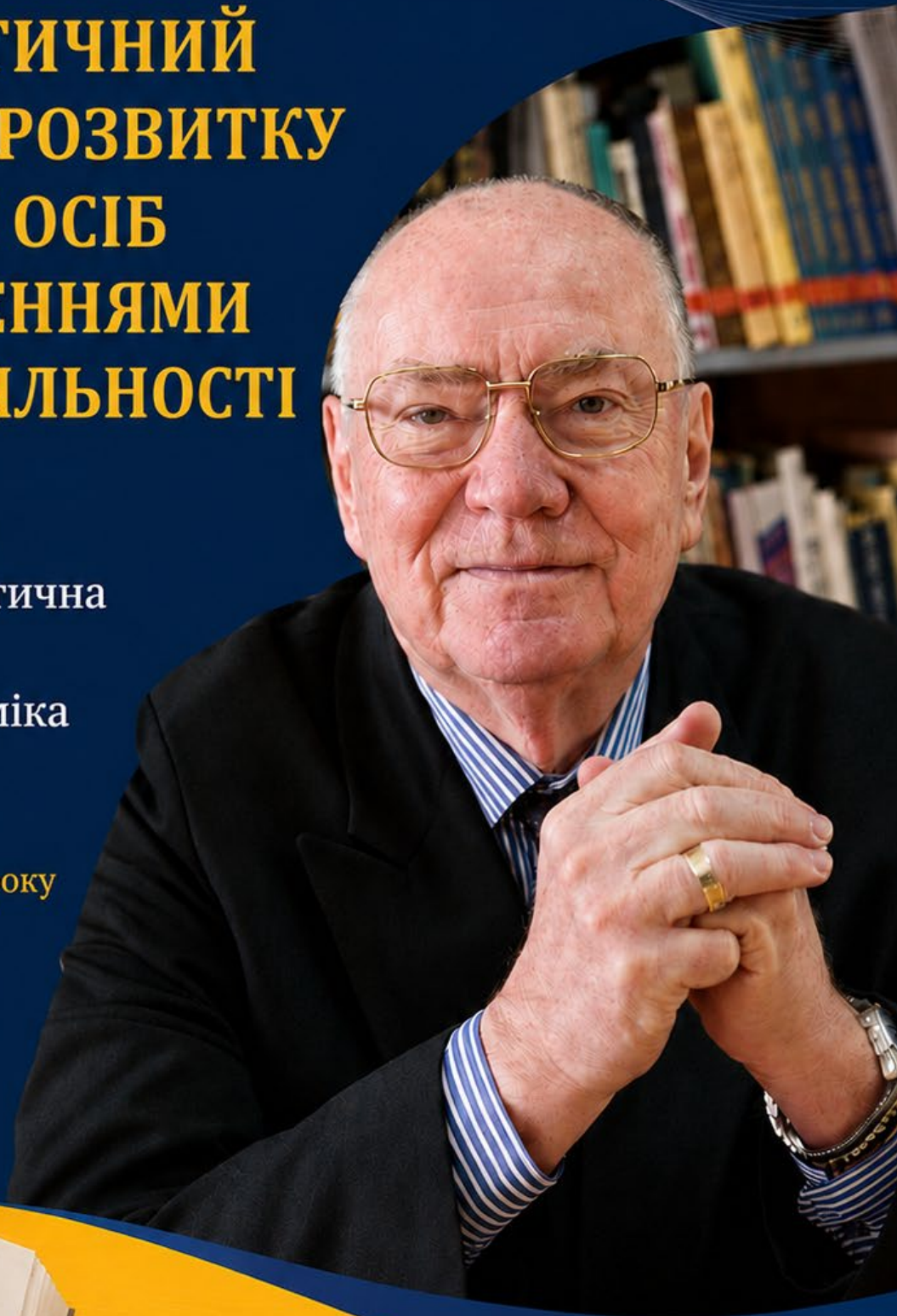
СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД У РОЗВИТКУ ТА ОСВІТІ ОСІБ З ОБМЕЖЕННЯМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

І Міжнародна науково-практична конференція пам'яті академіка В.М. Синьова

13-14 березня 2026 року

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

УДК 378.091.3-056.2/.3:007.2]:005.745

Збірник матеріалів конференції рекомендовано до видання рішенням Вченої Ради факультету спеціальної освіти та соціальної політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (Протокол № 6 від 28 квітня 2026 року)

Рецензенти:
О.В. Чеботарьова **–** доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України
Л. М. Руденко **–** доктор психологічних наук професор, завідувач кафедри спеціальної психології факультету спеціальної освіти та соціальної політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

За редакцією:
І.С. Маркусь – кандидата педагогічних наук, доцента, декана факультету спеціальної освіти та соціальної політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, президента громадської організації «Українська асоціація корекційних педагогів».
І.О. Сасіної – кандидата психологічних наук, доцента, завідувача кафедри освітньої реабілітації осіб з порушеннями зору факультету спеціальної освіти та соціальної політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

ISBN 978-966-931-359-1

Синергетичний підхід у розвитку та освіті осіб з обмеженнями життєдіяльності: збірник матеріалів **І Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті академіка В.М. Синьова (13-14 березня 2026 року)** / за редакцією І.С. Маркусь, І.О. Сасіної. Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2026. 358 с. Електронне видання

УДК 378.091.3-056.2/.3:007.2]:005.745

Повну відповідальність за зміст, підбір, точність наведених матеріалів, цитат, статистичних даних, відповідної галузевої термінології, власних імен, джерел інформації, орфографію, плагіат та іншу інформацію, яка використана у публікаціях, несуть автори опублікованих праць

ISBN 978-966-931-359-1

© Факультет спеціальної освіти та соціальної політики, 2026
© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2026

психологічний ресурс та формування адекватної комунікативної самооцінки є фундаментальною передумовою для вільного мовленнєвого акту та успішної інтеграції дитини з дислалією в соціум.

Список використаних джерел

1. Дрозд Л. В. Види сучасних інноваційних технологій в логопедичній роботі. *Грааль науки*. 2023. № 25. С. 333–338.
2. Партала С. П. Дидактична гра як засіб формування фонематичних процесів у дітей старшого дошкільного віку з акустико-фонематичною дислалією. *Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти* : збірник наукових праць Третьої всеукраїнської конференції (13–14 травня 2025 р.). Харків, 2025. С. 274–279.
3. Спиридонова Є. М., Науменко Н. В. Особливості формування фонетико-фонематичної складової мовлення у дітей з дислалією засобами дидактичних ігор. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: збірник наукових праць. Харків, 2023. С. 315–321.

Ю. М. Гусарова
здобувач вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова (місто Київ)
Т. П. Артімонова,
доцент кафедри логопедії та логопсихології,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова (місто Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ СИСТЕМНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ

Мовлення є одним із найважливіших засобів пізнання навколишнього світу та взаємодії людини з соціальним середовищем. Воно виконує не лише комунікативну функцію, але й відіграє значну роль у формуванні особистості дитини, розвитку її мислення, емоційної сфери та соціальної адаптації. Важливим компонентом мовленнєвого розвитку є формування словникового запасу, адже саме він забезпечує можливість дитині виражати власні думки, розуміти мовлення інших людей та будувати зв’язні висловлювання.

Дошкільний вік є особливо важливим етапом становлення мовлення, оскільки саме в цей період активно формується мовленнєва діяльність, інтенсивно поповнюється словниковий запас і розвиваються навички граматично правильного мовлення. Водночас у дітей із системним недорозвиненням мовлення (СНМ) цей процес відбувається зі значними труднощами. Для таких дітей характерними є обмежений активний і пасивний словник, недостатнє розуміння значень слів, а також труднощі у використанні різних частин мови, що суттєво ускладнює процес спілкування та мовленнєвої взаємодії з оточенням.

Загалом формування словникового запасу у дітей дошкільного віку із системним недорозвиненням мовлення є однією з найважливіших проблем сучасної логопедії та спеціальної педагогіки [2, с. 37]. Словниковий запас виступає базою для розвитку усного мовлення, формування граматичної будови мови, розвитку зв'язного мовлення та комунікативної діяльності. Саме завдяки слову дитина засвоює знання про навколишній світ, встановлює зв'язки між предметами і явищами, формує уявлення та поняття, що є важливою умовою розвитку мислення. О. Глітка зазначає, що сформованість словника має значний вплив на здатність дитини до пізнання, комунікації, а також на формування навичок читання і письма у майбутньому [2, с. 37].

У нормі процес формування словникового запасу починається з раннього дитинства і особливо активно відбувається саме у дошкільному віці. У цей період мовлення дитини розвивається інтенсивно, відбувається швидке збагачення активного та пасивного словника, формуються лексичні узагальнення, розвивається здатність до використання слів різних частин мови [5, с. 38]. Дитина починає усвідомлювати їхні властивості, функції та взаємозв'язки. У процесі мовленнєвого розвитку відбувається поступове ускладнення лексичної системи.

Проте у дітей із системним недорозвиненням мовлення цей процес має суттєві відмінності та характеризується рядом специфічних труднощів. Системне недорозвинення мовлення (СНМ) є складним мовленнєвим порушенням, яке охоплює всі компоненти мовленнєвої системи: фонетико-фонематичний, лексичний та граматичний. У таких дітей спостерігається недостатній рівень розвитку словникового запасу, труднощі у засвоєнні значень слів, порушення процесів словотворення, а також проблеми у використанні граматичних форм [3, с. 141]. Через це мовлення дітей з СНМ часто є обмеженим, недостатньо точним і маловиразним, що значно ускладнює їхню комунікативну діяльність.

Однією з характерних особливостей мовленнєвого розвитку дітей із системним недорозвиненням мовлення є обмеженість як активного, так і пасивного словника. Діти часто використовують невелику кількість слів, переважно тих, що безпосередньо пов'язані з їхнім повсякденним досвідом. При цьому значна частина слів може використовуватися неправильно або з перекрученням їхнього значення. Також спостерігається недостатній рівень узагальнення, коли дитина не може правильно віднести слово до певної категорії або використовує його лише у конкретній ситуації.

Ще однією характерною ознакою формування словникового запасу у дітей з системним недорозвиненням мовлення є недостатній розвиток словотворчих умінь. Діти можуть мати труднощі у використанні різних словотворчих моделей, що обмежує можливості їхнього мовлення. Наприклад, вони можуть неправильно утворювати нові слова, використовувати неправильні суфікси або префікси, а також не розуміти значення похідних слів [1, с. 65]. Загалом це пов'язано з тим, що у дітей з мовленнєвими порушеннями недостатньо

сформовані операції аналізу та синтезу мовленнєвих одиниць, що є важливою умовою розвитку лексичної системи.

Крім того, у дітей із системним недорозвиненням мовлення часто спостерігається тісний взаємозв'язок між порушеннями мовлення та недоліками розвитку інших психічних процесів, зокрема уваги, пам'яті, мислення та сприймання. Дослідники зазначають, що сенсомоторні порушення можуть негативно впливати на процеси приймання та обробки мовленнєвої інформації, що ускладнює формування зв'язного мовлення та лексичних навичок [4, с. 41].

Важливу роль у формуванні словникового запасу дітей із системним недорозвиненням мовлення відіграє спеціально організована корекційно-педагогічна робота. Основною метою такої роботи є збагачення словника дитини, формування правильного розуміння значень слів, розвиток уміння використовувати слова у різних мовленнєвих ситуаціях, а також розвиток навичок словотворення і граматично правильного мовлення. Для досягнення цієї мети використовуються різноманітні методи і прийоми, серед яких важливе місце посідають дидактичні ігри, наочні матеріали, мовленнєві вправи, робота з текстами, а також використання сюжетно-рольових ігор.

Отже, формування словникового запасу у дітей дошкільного віку із системним недорозвиненням мовлення є складним і багатогранним процесом, що потребує комплексного підходу. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від своєчасної діагностики мовленнєвих порушень, систематичної корекційної роботи та використання спеціальних педагогічних методик. Своєчасна допомога таким дітям сприяє загальному психічному розвитку, формуванню комунікативних навичок та успішній інтеграції у соціальне середовище.

Список використаних джерел

1. Галецька Ю. Особливості мовленнєвого онтогенезу дошкільників з нормотиповим розвитком і при комбінованих порушеннях розвитку. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). 2023. № 22. С. 61–71.
2. Глітка О. С. Особливості формування словникового запасу в дошкільників із системним недорозвиненнями мовлення вторинного генезу. Синергетичний потенціал міждисциплінарного підходу у супроводі осіб з особливими освітніми потребами : зб. матеріалів Всеукр. круглого столу (м. Харків, 20 листоп. 2025 р.) / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін. Харків, 2026. С. 36–38.
3. Коропатова О., Кушнірик Р. Індивідуальний підхід у корекції системних порушень мовлення у дітей дошкільного віку в умовах індивідуального та інклюзивного навчання. Psychology Travelogs. 2025. № 5. С. 138–147.
4. Ревуцька О., Пархоменко М. Формування у дітей дошкільного віку з недорозвиненням мовлення смислової організації зв'язного мовленнєвого висловлювання. Освіта. Інноватика. Практика. 2023. Т. 11, № 2. С. 40–48.
5. Сахарова О. М. Казкотерапія у фізичному вихованні як засіб збагачення словника молодших дошкільників. Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості : збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, Україна, 15-16 січня 2021 р.). Харків : Центр педагогічних досліджень, 2021. С. 38-41.